

OPONENTSKÝ POSUDOK

habilitačnej práce PaedDr. ThDr. Moniky Zaviš, PhD na tému: *Osobná spiritualita ako psychofyziologický a psychosociálny fenomén*

Predložená habilitačná práca obsahuje sedem vedeckých štúdií na tému osobnej spirituality. Jej cieľom je „prispiieť do interdisciplinárnej vedeckej diskusie o úlohe, mieste a konzekvenciách akceptácie, ignorácie alebo negácie osobnej spirituality človeka alebo pacienta v intrapersonálnom a interpersonálnom kontexte“ (s.1). Podľa autorky „teológia môže v dnešnej podobe aktualizovať posolstvo pomoci človeku v jeho komplexnosti...“ (abstrakt). V anglickom abstrakte upresňuje, že ide o „constructive paradigm of applied altruistic spirituality...“ Práca je určená vedeckej verejnosti humanitného zamerania. Metodologicky autorka uvádza, že použila metódy analýzy, syntézy, indukcie, dedukcie a komparácie. Práca je interdisciplinárna - čerpá poznatky zo psychológie, psychosomatiky a psychiatrie. Prekvapuje, že neakcentuje autorka filozofický kontext svojich úvah.

Cieľ práce determinuje uhol pohľadu posudzovateľa. Prvým cieľom je intencia obsahu, druhou otázkou je metodológia zmocnenia sa problému.

Pokiaľ cieľom práce je téma osobnej spiritualita, tak by sa logicky očakávalo vymedzenie konštruktu „osobná spiritualita“. A ešte presnejšie, slovami autorky, ide o konštruktívnu paradigmu aplikovanej altruistickej spirituality... Hľadal som v texte vymedzenie tohto základného konštruktu a z toho by vyplynuli závažné otázky diferenciácie od podobných konceptov nielen v psychológii, napr. self-conceptu. Pokiaľ D. Kováč píše o spiritualite vymedzuje ju svojim spôsobom, podobne M. Stríženec - zaujímalo by ma v tejto súvislosti, ako vymedzuje tento pojem autorka, ako ho odlišuje od podobných kategórií najmä v psychológii a filozofii, menej v psychiatrii. Dá sa akceptovať, že existuje teoretická reality sebakonzolidácie, sebaopätovania, sebauskutočnenia, sebariadenia a pod. na báze bio-socio-psychickej regulácie - ale potom aké je miesto spirituálnej autoregulácie? Osobne akceptujem, že takýto fenomén existuje, ale očakával som jeho vymedzenie, upresnenie v práci. To by pomohlo nielen teoretickým úvahám, ale aj praxi poradenstva a všeobecne pomoci človeka aj v zmysle náboženskej persúzie. Na s. 24 autorka uvádza že spiritualita je „jadro ľudskej identity, zložka osobnosti, ktorá ho vedie k hľadaniu zmyslu a hodnoty života na svete“ (s.25). Spiritualita ako pojem operacionálne definovaný, môže byť viazaný na religiózne hľadania zmyslu života, alebo mimo teritória náboženstiev. Potom je spiritualita stotožnená s hľadaním zmyslu života napr. v koncepciách A. Adlera, V. Frankla, M., Csikszentmihályho a iných? Prospelo by skúmaniu spirituality, keby sa tieto konštrukty v psychologickaj poradenskej terminológii oddelili, špecifikovali. Jedna z možností diskriminácie konceptov je založená na miere, podiele viery a presvedčenia, ako o tom hovorí napr. T. Chardin, alebo N. A. Berďajev. A to je potom psychologický koncept s extenzívnymi konzekvenciami.

Z pohľadu druhej logickej otázky, je tu problém metodológie zmocnenia sa problému - sú metódy primerané cieľu práce? Stačí analýza, syntéza, indukcia, dedukcia a komparácia na zvládnutie tak zložitých tém? Oceňujem v práci, čo autorka možno v skromnosti neuviedla, že pracuje aj s metódami heuristiky, hermeneutiky a najmä kreativity. Otázka metodologického prístupu k téme, najmä v prácach nie pozitivisticky ladených, je kľúčovou otázkou. Metaveda a bez diskusii môžeme uviesť, že teológia je vedou vied v dogmatike podobne ako filozofia je vedou o bytí a zmysle človeka, o metafyzike. Pokiaľ prírodné vedy sa riadia princípom observability a experimentu, vyššie úrovne, vrátane spirituality sa riadia princípom transcendentality a expanzivibility (V. Filkorn, Obrazy vedy. Veda o vede, s. 132, Iris 2009). Metodológia naratívneho diskurzu na rozličných formatívnych, axiologických úrovniach je základom kresťanskej edukácie, poradenstva a persúzie. Autorka explicitne túto axiómu neuvádza, ale pracuje s ňou, čo je pozitívom práce.

Závažnou skutočnosťou je fakt, že spiritualita sa dostala do klasifikácie psychických ochorení používanej v USA (DSM IV., kód V 62.89) už v roku 1994, „čím sa dosiahlo odlišenie psychickej poruchy od momentálneho stavu narušenia vnútornej rovnováhy človeka v dôsledku

akútnosti spirituálneho či náboženského problému, s ktorým je človek konfrontovaný“ (s.2). Táto téma by si vyžadovala oveľa širšiu diskusiu, nielen z pohľadu onemocnenia, ale aj z pohľadu pedagogiky, psychológie, práva a napokon z politického hľadiska infiltrácie kultúr.

Poznámky k jednotlivým štúdiám: Prvá štúdia - vzťah tela a duše - pokiaľ pojem „duša“ chápeme v zmysle R. Atkinsonovej ako psychické procesy, tak autorka historicky dôkladne ukazuje na súvislosti medzi dušou a telom a určité rituály telesné možno chápať aj mimo sféru viery, ako užitočné. Syndróm vyhorenia je popísaný stručne, škoda, že nie sú výsledky výskumov vyhorenia pastoračných pracovníkov a tiež to, čo spôsobuje ich demotiváciu. Preniky teológie a psychiatrie sú popísané v štúdiu, ktorá „psychiatrzuje“ aj študentov teológie z pohľadu ich „schizofrenických rolí“ – je dobre, že autorka tento problém nezanedbala. Znova by si to vyžadovalo, aj z hľadiska vedy, empirické, výskumné sondy v reálnej vzorke. Mystické náboženské skúsenosti a ľudská myseľ je jednou z najzložitejších kapitol a autorka správne zaraďuje túto problematiku do spirituálnej neurovedy (s.67). Vymedzenie postmodernizmu napr. S.J.Grensom, ktoré je charakterizované fenoménom plurality, často si odporujúcich vecí, bez spoločného ohniská, bez spoločných merítok, je platné aj pre súčasné školské systémy. Dopamín ako chemikália slasti, podobne ako sérotonín ovplyvňujúci nálady a emócie, a ich vyvolávanie drogou, môže mať súvislosť s dispečerskou funkciou amygdaly - dávam do pozornosti autorku najmä výskumy deNouxa o možnostiach ovplyvnenia distribučného pôsobenia amygdaly v súvislosti s ovplyvňovaním a výchovou človeka najmä v rannom detstve. V tomto kontexte sú zaujímavé praktické otázky povolenia/nepovolenia scientologickej cirkvi na Slovensku. Spirituálna neuroveda napríklad dokazuje, že sérotoninový systém slúži ako biologický základ pre spirituálne zážitky (s.81), pričom podiel genetickej predispozície a vplyv prostredia (kultúry) je vyrovnaný. Dôležitá je transkultúrna komunikácia, interreligiózný dialóg, ktorým sa autorka venuje a jej úvahy smerujú do medzináboženského dialógu formou lásky k človeku. Oproti altruistickému egoizmu, alebo fundamentalizmu autorka stavia diskurzívnu psychológiu (s.97), ktorú u nás prezentovala V. Bačová, ako aj M. Buberov koncept tvorenia bezpodmienečného vzťahu lásky, uznania, pokory, rozvážnosti, láskavosti, akceptácie. Bolo by možné dodať aj tvorenie vzťahu a dialógu ako to prezentoval humanistický psychológ C. Rogers v jeho fenoménoch empatie, kongruencie a akceptácie.

Na práci oceňujem odborný, multidisciplinárny prístup autorky k téme, jej prezentáciu najmä neurovedy v súvislosti so spiritualitou, ako aj jej zdôvodnenie potreby a nevyhnutnosti medzináboženského dialógu formou lásky k človeku.

Záver:

Na základe posúdenia habilitačnej práce PaedDr. ThDr. Moniky Zaviš, PhD **odporúčam**, aby jej po pozitívnej obhajobe **bol udelený vedecko-pedagogický titul docenta** v odbore 2.1. 14 Evanjelická teológia.

Bratislava, 18. februára 2014

Prof.PhDr.Miron Zelina, DrSc., dr.h.c.